

דרשת רבינו לפרשת בהעלותך*

עיינ רמב"ן ריש פרשת קרח שהביא מדברי אבן עזרא, כי זה הדבר היה במדבר סיני כאשר נחלפו הבכורים ונבדלו הלויים, כי חשבו ישראל שאדוננו משה עשה זה מדעתו לתת גדולה לאחיו, גם לבני קהת שהם קרובים אליו, ולכל בני לוי שהם ממשפחתו, והלויים קשרו עליו ... וזה מדעתו של ראב"ע שהוא אומר במקומות רבים אין מוקדם ומאוחר בתורה לרצונו. וכבר כתבתי כי על דעתי כל התורה כסדר זולתי במקום אשר יפרש הכתוב ההקמדה והאיחור, וגם שם לצורך ענין ולטעם נכון. וכן עיינ רמב"ן לפרשת צו (ויקרא ח', א') שהביא מדברי רש"י שפרשה זו (של בחירת הכהנים) נאמרה שבעת ימים קודם הקמת המשכן, שאין מוקדם ומאוחר בתורה. והרמב"ן טען עליו וכתב, ולמה נהפוך דברי אלקים חיים וכו'. ונראה פשוט שבודאי יש אחדות והמשכיות וקשור דברים בין כל חלקי התורה. ופרשת בהעלותך במיוחד היא חידה סתומה, וצריך עיון גדול להבין המשך וקישור הדברים של המצוות והסיפורים שבפרשה זו.

והנראה לומר בבאור הענין, דבפרשת שמות (ג', י"ב) כשנגלה הקב"ה למשה רבינו בסנה, אמר לו, וזה לך האות כי אנכי שלחתיך, בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה. ונראה שכלול בענין העבודה (תעבדון את האלוקים) שנזכרה כאן הם שני דברים, מתן תורה ועשיית המשכן. וכשירד משה מהר סיני ביי"ז בתמוז היה צריך להיות בנין המשכן תיכף ומיד. ואשר לפיכך נאמר מיד לאחר עשרת הדברות (בסוף פר' יתרו) מזבח אדמה תעשה לי וגו'. ותיכף לאחר הקמת המשכן היתה התכנית לנסוע ישר לא"י, ובזה היתה נגמרת הגאולה¹ והיו מתקיימות כל חמש ההבטחות – והוצאתי, והצלתי,

* תרגמתי מכתבי הר"א בית דין ז"ל, וע"פ דברי תורה של איתן הולצר, שיחיה, מפרשת בהעלותך דשנת תשנ"ב.

¹ הושה דברי הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות, ומה שכתבנו בספר בעקבי הצאן בענין מגילת תענית. (ד"ע)

וגאלתי ולקחתי, וגם והבאתי – והיה משה רבינו משמש כמלך המשיח, ולא היה שיך להיות חרבן לאחר מכן.² ולפי התכנית הראשונה לא היה צורך כלל לעיקר באמונה של ביאת המשיח, כי משה רבינו היה משמש כמלך המשיח, וכאמור.

אלא שחטאו ישראל בעגל והוכרחו לאחר שמונים יום – מ' יום (מי"ז בתמוז עד סוף חודש אב) שהתפלל משה שימחול לנו הקב"ה על חטא העגל, ועוד מ' יום (מר"ח אלול עד יוה"כ) להמשיך וללמוד עוד תורה כהכנה למתן הלוחות השניות. משה רבינו ירד מן ההר ביום הכפורים עם בשורת הסליחה, ותיכף למחרת יוה"כ, התחילו בעשיית המשכן. (עיין רש"י ריש פרשת ויקהל).

בעשיית המשכן נתעסקו ממוצאי יום הכפורים עד סוף חודש אדר, וראש חודש ניסן היה יום השמיני למילואים לאהרן ובניו. והחל מר"ח ניסן עד יום י"ב בו, הקריבו הנשיאים קרבנותיהם לחנוכת המשכן.

ותיכף לאחר חנוכת הנשיאים (שבסוף פר' נשא) מתחילה פרשת בהעלותך עם מצות הדלקת המנורה, וכבר פירש רש"י, למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בתנוכה לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקב"ה חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

ולוא הצורך להקריב קרבן הפסח, היו כבר אז מוכנים (בי"ב בניסן) לנסוע ישר לארץ ישראל, כי היה הקב"ה חפץ להכניסם לארץ מיד (כמש"כ רש"י לפר' בהעלותך י', ל"ג) ונתאחר המשך הנסיעה עד לאחר כל חג הפסח. ומעתה יש להבין ההמשך שבין כל עניני פרשת בהעלותך.

ותיכף לאחר פרשת המנורה (אשר היא הגמר לפ' חנוכת הנשיאים, וכאמור) מופיעה פרשת קידוש הלויים, כי אף דדעת רוב התנאים היא ששירת הלויים אינה מעכבת את הקרבן, אך מכל מקום המצוה בשלמותה מחייבת שתהיה בחירת הלויים לשמש כמשוררים וכשוערים, ונגמרה הכנת כל זה הענין קודם שיכנסו לארץ. וקידוש הכהנים כבר נכתב בפרשת תצוה ובפרשת צו.

ובהמשך הובא כל הענין דפסח מדבר דאותה שנה ראשונה, וממילא הובאה גם כן מצות פסח שני שנתחדשה באותה שעה, והוצרכו לאחר הנסיעה

² השוה דברי רבינו בס' האדם ועולמו (עמ' ק"ז, רי"ז).

לארץ ישראל עד לאחר שהקריבו הטמאים את קרבן הפסח שלהם ביום י"ד אייר, ולכך הוצרך הכתוב להזכיר ענין זה דפסח שני כאן בפרשת בהעלותך, כי נושא כל הפרשה כולה מתחילתה ועד סופה הוא ענין הנסיעה לארץ ישראל, וגמר קיום ההבטחה החמישית – והבאתי, וכאמור.

ותיכף לאחר מכן ממשיכה הפרשה בענין עמוד הענן והחצוצרות, שהכל היה מוכן לנסיעה קצרה (של משך ימים מספר) לארץ ישראל תחת הנהלת משה רבינו, וכאמור, בכדי לקיים את הבטחתו יתברך לאברהם אבינו בפרשת לך (ט"ו, י"ח), לזרעך נתתי את הארץ הזאת וגו'. ועמוד הענן והחצוצרות היו נצרכים לאותה הנסיעה, שהיתה צריכה להתקיים על פי הדגלים והמחנות.

ולאחר מכן בקש משה מחותנו שיבוא עם כלל ישראל לארץ ישראל, ומשה רבינו מדבר כאן לא רק בתורת אדם פרטי המדבר אל חותנו, אלא כמייצג את כלל ישראל, שאנו מזמינים לכל אומות העולם, שכל הרוצה להתגייר באמת ובלב שלם בגיור כהלכה, שיבוא ויתגייר וישתתף עמנו בגורלנו כבואנו לארץ ישראל.

ואף שהתורה וארץ ישראל נתנו במתנה לכלל ישראל, מכל מקום עלינו לשאוף להפצת דבר ד' לכל האנושיות, ככתוב בספר ישעיה (י"ח, ג'), כל יושבי תבל ושוכני ארץ כנשוא נס הרים תראו, וכתקוע שופר תשמעו, דהדגל והשופר מכריזים הם על קיבוץ גלויות ישראל לארצם, ויש ביהדות מספיק מקום לקבל את כולם. וכאשר התבטא משה ליתרו 'והטבנו לך', שאף הגרים יכולים להשתתף עמנו בגורל המזהיר שלנו.

וכשדיבר משה לחותנו, לא אמר לו בלשון 'אנחנו נוסעים', אלא להיפך 'נוסעים אנחנו', בהזכרת הפועל קודם לנושא, להורות על התכיפות ועל המיידיות שבענין. שהם כבר עומדים היום לנסוע, ולא בשבוע הבא! שכל כך בטוח היה משה אז שהגאולה עומדת להגמר ושכל יוצאי מצרים יבואו ויכנסו לארץ, ושגם הוא יכנס לארץ הטובה, לראות את הרי יהודה ואת עמק השרון, ולעלות על הרי לבנון. וכפי המצב דהשתא לא היה כלל צורך למרגלים, כי רק במקום שיש איזה ספקות יש צורך למרגלים, וכעת היה הכל בודאות ובבירור גמור. וגם משה וגם כל העם היו במצב של התרגשות והתלהבות.

אלא שגם החטא של קברות התאווה להפוך את כל הענין. [והפירוש המלולי של השם הזה היינו הקברות שבאו מחמת תאוות בני האדם.] ושני הנוני"ן של 'נוסעים אנחנו' נהפכו אחור, והיינו סמל הנוני"ן הפוכים. ובמקום לנסוע לכיוון של ארץ ישראל נשתנה המצב, ומעתה יסעו בכיוון ההפוך,

והתבטלה כל התכנית הנ"ל. ובאותה שעה השתנתה לרעה כל ההסטוריה של עם ישראל. העם צעקו מי יאכילנו בשר, והביא רש"י וכי לא היה להם בשר, והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר ... אלא שמבקשים עלילה, היאך לפרוש מאחרי המקום. ובעיקר קבלו רז"ל שכונת הפסוק היתה לומר שהעם היה בוכה למשפחתיו, על עסקי עריות שנאסרו להם מהר סיני (עי' פרש"י), ותיבת 'בשר' (במאמר העם, מי יאכילנו בשר) לשון נקייה היא לתאוות המין. ושמה כתיב, ויחר אף ד' מאוד ובעיני משה רע, שמיאן משה מהתפלל עבורם, כי הבין שאף שלא היו ביניהם עובדי עבודה זרה ממש מאז חטא העגל, מכל מקום מדה זו של פאגאניות, דהיינו הידוניזם, עדיין היתה מרקדת ביניהם. והידוניזם הוא בסתירה גמורה ליהדות, ואי אפשר להכניס אומה זו לארץ ישראל כעת, שאינם ראויים לגאולה מיידית.

חטא העגל היה חמור מאוד, אולם משה רבנו לא נכנס לפאניקה ולבהלה, אלא עמד והתחנן לפני הקב"ה שימחול לישראל. ובארו רז"ל (ברכות לב). בלשון ויחל משה, שכאילו תפסו להקב"ה בבגדו ואמר לפניו רבש"ע, איני מניחך עד שתמחול ותסלח להם. ואילו כאן הרגיש משה בעצמו שאינו יכול להתפלל על מחילת עון זה. דבשלמא חטא העגל מקורו בפחד פרימיטיבי, כי חשבו שמשה מת, ושצריכים למנהיג אחר, ומשה הבין שגם העגל וגם ההשקפה שלו לא יהיה להם קיום, וממילא אפשר להתפלל בחזקה למחילה. אבל רגש ההידוניזם גרוע הוא ביותר, ואף שכעת לא עבדו עבודה זרה ממש, אך זה פיגוניזם גמור, ועומד בסתירה גמורה לדרך התורה בליקוט המן, שרק לקטו כפי מספר אנשי ביתם, והמרבה לא העדיף.³ והבין משה שעם הרודף אחר תאוותיו בלי גבול ובלי תכלית, אי אפשר להכניסם לארץ.

ופתאום הבין שאין כאן מקומן של שני הפסוקים (ויהי בנסוע הארון, ובנוחה יאמר), דבאמת יכולים היו להכתב בסוף פרשת פקודי בקשר עם נסיעת המחנות עם המשכן ועם הארון, או באמצע פרשת במדבר סמוך לפסוק (ב', י"ז) כאשר יחנו כן יסעו, העוסק גם כן בנסיעת המחנות, אלא שכל ענין פרשת בהעלותך הוא להסביר היאך היתה צריכה להיות התכנית הראשונה על דבר נסיעתם לארץ.

³ השהו דרשת רבינו לעיל (עמ' ע"ה) בהבדל שבין אוכלי המן לאוכלי השלו.

ומשה רבינו כבר הבין עכשיו שהוא לא ייכנס לארץ (ע"פ התכנית הקדומה), ובקש מאת ד' לקחת את חייו (הרגני נא הרוג). ובעת ההיא התנבאו אלדד ומידד במחנה, משה מת ויהושע מכניס, שכל התכנית המפוארה האמורה התבטלה.

וכעת הבין משה גם כן שכל תפקידו בחיים השתנה, שתחת לשמש כרב ומלמד, להעלות את עם העבדים לדרגה של ממלכת כהנים וגוי קדוש, עכשיו צריך הוא לשמש כאומן. וגם הבין שבתורת כן לא יוכל מעתה להיות חיים פרטיים עם משפחתו, ועם צרכיו והנאותיו הפרטיים, ושכעת עליו לפרוש מאשתו.

ומהאי טעמא כתוב בפרשת במדבר (ג', א'), ואלה תולדות אהרן ומשה ביום דיבר ד' אל משה וגו', וכתב שמה רש"י, ואינו מזכיר אלא בני אהרן וכו', לפי שמאת ד' היה דבר זה אז שהוסר משה רבינו מחייו הפרטיים ומדאגותיו וקשרי חיבה הפרטיים שלו, לגדל את עם ישראל שהיה אז עדיין בבחינת יונק, אשר גידול עם זה נחוץ הוא מאוד עבור תכנית הקב"ה בעולמו. ושינוי זה ואחריות חדשה זו חלו רק לאחר המעשה של המתאוננים.⁴

וכאשר שמעה מרים מצפורה, אוי לנשותיהם של אלו אם הם נזקקים לנבואה, שיהיו פורשים מנשותיהם כדרך שפירש בעלי ממני (כפרש"י י"ב, א'), טענה ואמרה הרק אך במשה דיבר ד', הלא גם בנו דיבר, שאין דבר שכזה שנביא מחוייב לפרוש מאת אשתו, והוזקק הקב"ה לענות לה, שלא כן עבדי משה, שרק ממה לבדו נתבקש דבר כזה שישמש בתפקיד של אמא עבור כלל ישראל, ואשתו ומשפחתו צריכים שיהיו נכללים בכלל ישראל, ושלא יהיו לו קשרי משפחה עמהם במיוחד.

ולפי גרסתנו בגמ' בבא בתרא (ק'). נכדו של משה רבינו נזכר בספר דברי הימים, שבואל בן גרשם בן מנשה, ולא כתיב בן משה (עיי"ש בתוס' ובמסורת הש"ס). ואין נראה לומר שטעם הדבר (שלא נכתב שמו של משה להדיא) הוא כדי לחפות עליו ולמעט בבזיונו, דמדוע יש לנו להאשים משה בגלל חטאו של נכדו. אלא נראה שטעם אחר יש בדבר זה, והוא כנ"ל, שהוסר (ע"י הקב"ה) מכל בני משפחתו.

⁴ אכן ע"י רש"י עה"פ פה אל פה שהביא אחרת מרו"ל, שכבר נאמר לו כן מסיני כשא"ל הקב"ה (פ' ואתחנן) שובו לכם לאהליכם, ואתה פה עמוד עמדי. (ד"ע)

ומעתה מובן היטב כל סדר ענייני הפרשה: (א) פרשת המנורה, שהיא המשך מבנין המשכן ומחנכות הנשיאים; (ב) קידוש הלויים, והוא השלמה לקידוש הכהנים, אשר שניהם נצרכים לעבודת המשכן; (ג) פסח מדבר ופסח שני, להסביר מדוע נתאחרה הנסיעה לא"י; (ד) עמוד הענן; (ה) ענין החצוצרות – לומר שהכל היה מוכן לנסיעה מיידית; (ו) הקריאה וההזמנה ליתרו (ולכל הגרים בדורות הבאים) שיבואו וישתתפו עמנו; (ז) שני הפסוקים של ויהי בנסוע ושל ובנחה יאמר, שהכל היה מוכן לנסיעה לארץ ישראל ולגאולה מיידית, ולפי התכנית הראשונה (קודם שהתבטלה) לא היו צריכים לשום מלחמות נוספות, ובזמן ההוא חשבו הכל שמלחמת עמלק היתה המלחמה האחרונה, ופסוקי ויהי בנסוע ובנחה יאמר היו אמורים לשמש עבור המצעד של נצחון שהיו עושים בהכנסם לארץ. אלא שבגלל (ח) קברות התאווה, נתבטלה כל התכנית דמעיקרא, ונתהפכו הנוני"ן של נוסעים אנחנו, ועל זה ניבאו אלדד ומידד שנתבטלו נוני"ן אלו, שמשה מת, ולא ייכנס עוד לארץ. (ט) הסיפור של מרים בא בגלל שינוי מעמדו של משה, שנהפך להיות ה'אמא' של כלל ישראל עד כדי כך שהוצרך לפרוש מאשתו ומכל משפחתו.